

Kulturministeren
Kunnskapsministeren

Dykkar ref.:

Vår ref.:
12/362 - 1 / KHS

Dato:
01.11.2012

Overordna merknader til arbeidet med revidert læreplan i norskfaget

Språkrådet ønskjer å formidle nokre overordna merknader til det framlegget til revidert læreplan for norskfaget som no ligg til politisk handsaming i Kunnskapsdepartementet.

Det er nødvendig å avklare om framlegget på fleire kritiske punkt ligg innanfor føringane i den gjeldande språkpolitikken. Skal norsk språkpolitikk endrast, må det gjerast på anna vis enn gjennom reviderte læreplanar. Eit viktig mål for revisjonen er å forbetre opplæringa i grunnleggjande ferdigheiter. Det er eit mål vi deler, men det uroar oss særleg at skriveferdigheitene i framlegget blir presiserte på ein slik måte at det kan svekkje vilkåra for å halde oppe norsk, særleg nynorsk, i alle delar av samfunnet. Vi saknar også fleire overordna perspektiv som bør vere med i høyringa.

Vi legg til grunn ei semje om at eventuelle endringar i norskopplæringa i skulen skal vere i samsvar med dei overordna språkpolitiske føringane som Stortinget slutta seg til i handsaminga av St. meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og meining. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* og St. meld nr. 23 (2007–2008) *Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne*.

Vi deler den uttrykte ambisjonen om at det trengst særskilde tiltak som kan fremje nynorsk også i skulen.

Ut frå dette legg vi fram fleire forslag til endringar i dokumenta som blir lagde til høyring i saka. Vi tek også til orde for at høyringsbrevet bør opne for å kommentere fleire overordna sider av saka og at fleire modellar for sluttvurdering bør vere med.

Ved dette høvet konsentrerer vi oss om nokre overordna spørsmål som gjeld styrking av nynorsk skriftspråk og kva desse kan ha å seie for arbeidet med læreplanar og sluttvurdering. Eventuelle andre sider av saka gjev vi fråsegn om når saka blir lagd til høyring.

Bakgrunn

Som statens fagorgan i språkspørsmål skal Språkrådet gjennom rådgjeving, pålagde oppgåver og egne initiativ bidra til at den fastsette språkpolitikken i landet blir følgd. Difor har vi følgd arbeidet

med å revidere læreplan i norsk og ordningane for sluttvurdering i norskfaget, dvs. standpunktkarakter og eksamenskarakter.

Vi viser til oppdragsbrev 42-10 frå Kunnskapsdepartementet (6. desember 2010) og til svarbrev fra Utdanningsdirektoratet (19. januar 2012 og 2. oktober 2012). I svarbrev ligg mellom anna framlegg til revidert læreplan i norsk og framlegg til nye ordningar for sluttvurdering i norskfaget.

Språkrådet har i møte med Utdanningsdirektoratet (1. april 2011) og i brev til Kunnskapsdepartementet (6. mars 2012) meldt fleire viktige innvendingar til arbeidet med revisjonen av læreplanen i norsk og framlegga til nye vurderingordningar. Frå vår side har dette vore forsøk på å sikre at arbeidet er i tråd med gjeldande språkpolitikk. Desse innvendingane er ikkje tekne til følgje. Når vi no tek opp saka på nytt, utdjupar og presiserer vi dei synspunkta vi tidlegare har lagt fram ut frå ei erkjenning av at norskfaget dekkjer svært ulike elevgrupper og føresetnader.

Til grunn for merknadene i dette brevet ligg også drøftingar på den nasjonale fagkonferansen «Tospråk og danning» i Oslo 25.–26. oktober 2012, arrangert av Språkrådet og Nynorsksenteret, som fagleg er underordna Utdanningsdirektoratet.

Overordna perspektiv i høyringsbrevet

Vi er kjende med at dette er ein revisjon og ikkje skal vere ein ny læreplan, men vi reknar med at ein ønskjer at slike revisjonar følgjer den faglege utviklinga og viktige samfunnsendingar. Læreplanen i norsk er eit så viktig dokument at høyringa bør invitere til å drøfte fleire overordna spørsmål enn dei som no er med. Rett nok står alle fritt til å kommentere det dei vil, men høyringsinstansane vil arbeide mest med dei spørsmåla som blir identifiserte og prioriterte. Vel vitande at ikkje alt kan seiast sjølv i ein læreplan i norskfaget, vil vi peike på nokre overordna perspektiv vi vonar kan kome med i høyringsbrevet.

Den nemnde konferansen stadfesta ein tydeleg tendens til at det i mange andre samanhengar i seinare tid blir tenkt annleis om språk enn før, både i Noreg og mange andre land. Denne nytenkinga gjeld særleg kva følgjer ein fleirspråkleg situasjon bør ha for språkpolitikken generelt og for opplæringspolitikken spesielt. Dette opnar for ei fornying også av metaspråket om språk og dei språklege kategoriane ein nyttar i opplæringspolitikken. I forlenginga av dette etterlyser vi tydelegare jamførande perspektiv med andre språk og skriftkulturar når den norske språksituasjonen skal formidlast.

Blant dei overordna perspektiva vi saknar i framlegget, framhevar vi ei forståing av skulen og norskfaget i eit danningperspektiv. Danning er nemnt i føremålet for faget, men bør vise meir att i læreplanen. Å sjå til er der kanskje inga tydeleg kopling mellom danning og språkpolitikk, men vi trur dette er viktig å få fram. Det er viktig å kunne skrive, og som andre uroar vi oss over at mange ikkje lærer å lese og skrive godt nok. Danning er likevel noko anna og meir enn skriveferdigheit. Det dreiar seg om å kunne tileigne seg dei dygder og kunnskapar som trengst for å leve i eit samfunn. I dette ligg mellom anna å ha respekt for sitt eige for å kunne forstå andre, og å kunne tileigne seg det andre og det ein ikkje kjenner. Skal skulen kunne handtere den språkdelte norske

kulturen og den norske tospråksituasjonen, trengst slike dannelsesperspektiv, samstundes som det fleirspråklege i seg sjølv kan fremje danning.

Det kan også vere vanskeleg å kome utanom korleis norskfaget bør bli forstått og korleis sentrale omgrep i ein slik læreplan blir definerte. Her vil vi særleg peike på måten omgrep som «språk», «kultur», «kommunikasjon» og «estetikk» er nytta i framlegget.

Mangt er rydda opp i med dette framlegget til læreplan. Språkrådet har i lengre tid arbeidd med mange sider av nordisk språkpolitikk, verdien av nabospråkforståing og tiltak som kan fremje den språklege fellesskapen i Norden som den nordiske språkdeklarasjonen frå 2006 byggjer opp under. Det er viktig at læreplanen er i samsvar med denne språkdeklarasjonen. Omfanget av arbeidsinnvandring frå Sverige dei siste åra strekar berre under dette. Framlegget er betre enn den læreplanen som gjeld no, men det bør vere rom for å drøfte også denne sida av læreplanen på eit overordna nivå.

Ambisjonsnivå i skriveopplæringa

I tråd med gjeldande norsk språkpolitikk meiner Språkrådet at betre og styrkt opplæring i skriftleg norsk er viktig for å fremje jamstillinga mellom nynorsk og bokmål i praksis. Då er det viktig å unngå tiltak som kan redusere krava til kompetanse i skriftleg nynorsk og bokmål i norskfaget.

Den gjeldande læreplanen jamstiller nynorsk og bokmål i kompetansemåla og unngår omgrepa «hovudmål» og «sidemål». Begge delar understrekar sidestillinga mellom bokmål og nynorsk, jf. St. meld. nr. 23 (2007–2008) *Språk bygger broer*, s. 39. I tråd med føresetnader frå Kunnskapsdepartementet om at kompetansemåla skal tydeleggjere språkkompetansen i hovud- og sidemål, innfører framlegget til revidert læreplan på ny omgrepa «hovudmål» og «sidemål».

Når dette kan vere uheldig, er grunnen at ein i framlegget stiller opp *sterkare* ferdigheitskrav for hovudmål og *svakare* krav for sidemål. Denne graderinga av skriveferdigheitene i bokmål og nynorsk kjem til uttrykk gjennom desse krava til kompetanse etter 10. årstrinn i det nye framlegget:

- uttrykke seg med et variert ordforråd og mestre formverk, ortografi og tekstbinding på hovedmålet
- uttrykke seg med et funksjonelt ordforråd og mestre sentrale regler i formverket på sidemålet

I staden kunne ein stille *ulike* krav som var slik forma at dei kan fremje jamstillinga. Elles kan resultatet bli at mange bokmålelevar får endå svakare kompetanse i nynorsk enn dei har etter dagens læreplan. Det kan også ramme svært mange nynorskelevar.

Fleire framlegg til vurderingssystem

Utdanningsdirektoratet skriv at «[o]mfanget av opplæringa i skriftleg sidemål er nært knytt til spørsmålet om kor mange karakterar det skal vere i norskfaget» (brev 19. januar 2012). Det springande punktet er kva språkpolitiske følgjer ulike vurderingssystem kan få for bruken av nynorsk over tid. Denne samanhengen er eit overordna spørsmål som burde drøftast tydelegare før høyringsnotatet blir sendt ut. Her viser Språkrådet til tidlegare råd frå oss om å endre vurderingssystemet slik at den skriftlege kompetansen i kvar av målformene ikkje blir usynleg i vitnemålet.

Fleire modellar for vurdering bør inkluderast i høyringsnotatet enn dei som no ligg føre. Det er til dømes ingen automatikk i at færre karakterar reduserer omfanget av undervisninga. I prinsippet kan det motsette skje ved at det blir meir plass til undervisning og ein bruker mindre tid på vurderingssituasjonar. Røynslene tilseier at det motsette like gjerne kan skje i den forstand at nynorsk som eit mindre brukt språk på nasjonalt nivå også blir meir usynleg som skriftspråk i skulen, jamvel om undervisninga tek til tidlegare enn før for dei som har bokmål som sitt opplæringspråk. Den konkurransefordelen mange nynorskelevar har ved at dei ganske lett handterer bokmål, kjem på tilsvarande vis heller ikkje desse til gode ved felles karakter. Slike moment høyrer med i høyringsnotatet.

Opplæringspolitikk som språkpolitikk

Forslaga til revidert læreplan og nye ordningar for sluttvurdering vil innebere svakare opplæring i nynorsk for bokmåselevar og i bokmål for nynorskelevar. Kva status nynorsk har i samfunnet, og kva område nynorsk blir brukt på, heng nok mellom anna saman med kva plass nynorsk får i norsk og andre fag i skulen. Vi finn det nødvendig å stille spørsmålet om dette er i samsvar med gjeldande språkpolitikk om å fremje nynorsk språkbruk spesielt.

Dette dreiar seg om korleis sentrale prinsipp i språkpolitikken blir følgde opp i den praktiske, administrative utforminga av norskopplæringa i skulen. Vi viser her til *Mål og meining*: «Språkpolitiske mål og tiltak må i større grad enn i dag integrerast innanfor all politikktutforming der dette er relevant» (kapittel 3.3.1). Vidare viser vi til rundskriv frå Kulturdepartementet om departementa sitt ansvar for ein heilskapleg, sektorovergripande språkpolitikk (30. april 2009): «[A]lle departementa [skal] ha eit ansvar for å fremja det norske språkets status og bruk innanfor sine respektive sektorar, å fremja nynorsk språkbruk spesielt, å fremja eit korrekt og velfungerande språk, å vareta språkbrukarane sine rettar osv.» Vi viser òg til St. meld. nr. 23 (2007–2008) *Språk bygger broer*, som igjen viser til *Soria Moria I* når det blir slått fast at «[r]egjeringa ønsker å opprettholde norsk språk, det vil si både bokmål og nynorsk, som fullt utbygde, samfunnsbærende skriftspråk» (kapittel 4.2).

Delar av opplæringspolitikken er òg språkpolitikk. Både den skriftlege opplæringa i nynorsk og bokmål i skulen og mållova er verkemiddel i norsk språkpolitikk for å likestille nynorsk og bokmål. Utan slik institusjonell støtte og legitimering frå det offentlege blir det vanskelegare å vere nynorskbrukar. Skriftleg opplæring i nynorsk og bokmål i skulen er ein nødvendig føresetnad for at ein kan vente at tilsette i staten kan bruke begge målformene (*Mål og meining*, kapittel 9.1.1.9). Dette er vidare nødvendig for at brukarar av begge målformer får oppfylt sine språklege rettar.

Forslag til endringar i høyringsdokument

Språkrådet oppfordrar kulturministeren og kunnskapsministeren til saman å sikre at utdanningsstyresmaktene ivaretek vesentlege språkpolitiske omsyn når læreplanen i norsk no blir endra. Norskfaget gjev opplæring i det nasjonale hovudspråket norsk, både nynorsk og bokmål. Skulen er difor eit avgjerande domene for å utvikle og tryggje norsk språk.

Alle framlegg som blir lagde til høyring i denne saka, både for opplæring og vurdering, bør reelt sikre betre vilkår for nynorsk. Difor gjer vi slike framlegg til endringar i dei dokumenta som no ligg føre:

1. Språkrådet rår til at høyringsnotatet drøftar eksplisitt kva funksjon den skriftlege opplæringa har for bruken av nynorsk i samfunnet, og kva konsekvensar eventuelle endringar i norskopplæringa kan få for norsk språk, særleg nynorsk.
2. Språkrådet rår til at krava til skriftleg kompetanse i nynorsk og bokmål blir presiserte som ulike, men ikkje som sterkare eller svakare krav, alt etter kva opplæringsspråk eleven har.
3. Språkrådet rår til at sidestillinga av bokmål og nynorsk blir vidareført ved at at omgrepa «sidemål» og «hovudmål» ikkje blir innarbeidde i læreplanen sjølv om dette var med som ein del av oppdraget frå Kunnskapsdepartementet. Høyringsbrevet bør også be om synspunkt på framlegget om å innføre på ny eit skilje mellom «hovudmål» og «sidemål» i staden for ei uttrykt jamstilling mellom nynorsk og bokmål.
4. Språkrådet rår til at den ulike situasjonen for nynorsk- og bokmålelevar blir tydelegare og meir presist drøfta i høyringsnotatet, mellom anna ved å ta opp den moglege konkurransefordelen mange nynorskelevar har ved å vere reelt tospråklege, til skilnad frå dei fleste bokmålelevane.
5. Høyringa bør også invitere til å vurdere om kompetansemåla er i samsvar med omtalen av føremåla i norskfaget, eller om der er mishøve som bør rettast opp. To slike spørsmål kan knytast til elevane i yrkesfag: Bør det knytast mål til det nordiske perspektivet i deira undervisning, og bør ordninga med at desse elevane har opplæring berre i bokmål eller nynorsk, endrast all den tid dei får opplæring i begge på ungdomssteget og viss dei tek allmenn påbygging?
6. Språkrådet rår til at også gjeldande ordning for sluttvurdering blir teken med i høyringsdokumentet som ein av modellane for vurdering i norskfaget. Vi rår også til å vurdere om endå ein modell bør vere med, til dømes den såkalla paraplymodellen med ein felles standpunktkarakter i vg1, ein felles standpunktkarakter i vg2, tre standpunktkarakterar i vg3 og med eksamen i nynorsk og bokmål som no.

Vidare oppfølging

Språkrådet møter gjerne både kulturministeren og kunnskapsministeren for å utdjupe innhaldet i dette brevet. Vi svarar elles gjerne på spørsmål og utdjupar desse merknadene om det skulle vere ønskjeleg.

Vennleg helsing

Ottar Grepstad (s)
styreleiar

Arnfinn Muruvik Vonen
direktør

Kopi til:

Kunnskapsdepartementet
Kulturdepartementet

Postboks 8119 Dep
Postboks 8030 Dep

0032 OSLO
0030 OSLO